

АНАЛІЗ РОБОЧИХ ЯКОСТЕЙ КОНЕЙ РИСИСТИХ ПОРІД ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИПРОБУВАНЬ НА ІПОДРОМАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В. Чебан
Одеський державний аграрний університет

Досліджували результати випробувань коней рисистих порід на КП "Київський іподром" та філії "Одеський іподром" ДП "Конярство України". Встановлено, що коні всіх порід, які випробувались на КП "Київський іподром", за показниками жвавості переважають коней, що випробувались на філії "Одеський іподром", в усіх вікових групах протягом останніх трьох років. Коні орловської рисистої породи мають найнижчі показники жвавості серед представників інших порід, що є логічним та відповідає основним параметрам цієї породи. Найкращі показники жвавості належать коням призових порід, які є метисами колишньої російської рисистої, французької, стандартbredної та франко-американськими помісями.

Ключові слова: орловська рисиста порода, французька рисиста порода, іподром, випробування, жвавість, роботоздатність.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ, АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Протягом останніх десятиліть галузь конярства в Україні постійно зазнає суттєвих змін, але з переходом до ринкової економіки все більшої актуальності набуває питання розвитку саме іподромної справи, яка, судячи з прикладу європейських країн, може стати вирішенням низки як економічних, так і соціальних питань. На даний час ця проблема має багато складових, а саме: збереження та удосконалення генофонду існуючих порід; створення конкурентоспроможного поголів'я в умовах як державних, так і приватних господарств; запровадження тоталізатору та ін., тому потребує глибокого та обґрунтованого підходу [4, 7].

Однією з найважливіших ознак, за якою ведеться селекція коней рисистих порід, є призова роботоздатність. На її формування чинить вплив низка як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, які необхідно враховувати при дотриманні технології вирощування молодняка, складанні норм годівлі, розробці методів групового та індивідуального іподромного тренінгу [3]. Однією з найважливіших складових у формуванні робочих якостей рисистих коней є породна належність.

Наразі на іподромах України випробують коней орловської рисистої, призової рисистої (інтегрується в українську рисисту породну групу) та французької рисистої порід [6]. Починаючи з 2022 року, іподромні випробування відбуваються в умовах воєнного стану. Російська агресія призвела до втрати чотирьох державних суб'єктів племінної справи з конярства, які опинились в окупації; одним з них є філія "Лимарівський кінний завод № 61" Біловодського району Луганської області, який спеціалізується на розведенні коней орловської та призової рисистих порід.

Орловська рисиста порода є найстарішою з існуючих рисистих порід. Датою її заснування вважається 1776 рік, коли у кінний завод О. Г. Орлова було приведено групу арабських кобил та світло-сірого арабського жеребця Сметанку. Порода була створена методом складного відтворного схрещування: до синів Сметанки підбирали кращих кобил датської, мекленбурзької, голландської, норфолькської та інших упряжних порід [2]. Сучасні представники орловської рисистої породи відрізняються типовістю екстер'єру, гармонійною тілобудовою, нарядністю форм та вираженням запряжним типом. За даними І.В. Ткачової [5], середні проміри жеребців орловської рисистої породи української популяції становлять 162-165-182-20,6; кобил - 160-163-187-20. Дослідженнями показників жвавості встановлено, що до відтворювального складу вітчизняних суб'єктів племінної справи входять 20% жеребців-плідників класу 2.05 хв. і жвавіше при середній жвавості 2.07,8 хв., с. та 10,3% маток класу 2.10 хв. при середній жвавості 2.19,1 хв., с.

Призова рисиста порода (в минулому - російська рисиста) створена шляхом простого відтворного схрещування орловської рисистої та американської стандартbredної порід як спеціалізована порода для іподромних випробувань [6]. На даний час селекційна робота з породою ведеться з використанням у відтворювальному складі жеребців-плідників та племінних маток

французької рисистої та американської стандартбредної порід [9]. Основною селекційною ознакою в роботі з призовою рисистою породою є роботоздатність, часто без урахування комплексу ознак, що призводить до недостатньо вираженої типовості та породності, а також до поширення таких недоліків екстер'єру як коротка шия, груба непропорційна голова, м'яка спина, звислий круп та ін [7]. Однак саме серед призових рисаків протягом останнього десятиріччя було одержано представників вітчизняної селекції, жвавість яких перевищує 2 хвилини на дистанцію 1600 м: Графік (1.57,2 хв.с), Вертеп (1.59,8 хв.с), Порядок (1.59,3 хв.с), Громобой (1.59,6 хв.с), Романс 1.59,3 (хв.с), Монреаль (1.59,5 хв.с).

Жеребці-плідники суб'єктів племінної справи з розведення призової рисистої породи мають розвинений кістяк, виражений запряжний тип та середні проміри 162-164-187-20,5 [6].

Французька рисиста порода створювалась у XIX столітті у провінції Нормандія шляхом поліпшення місцевого поголів'я арабськими, англійськими чистокровними та напівкровними, а також норфольськими рисистими жеребцями, що дозволило виділити серед загального масиву отриманого поголів'я групу тварин з відмінним рисистим алюром. Найбільш помітну роль у формуванні французької рисистої породи зіграв жеребець Фусшія, народжений у 1883 р. Його генеалогічна лінія і досі має провідне значення у французькому рисистому кіннозаводстві [9].

Французькі рисаки достатньо крупні, масивні та костисті. У французькій системі випробувань велике значення надається тренінгу та випробуванням риссю під сідлом, внаслідок чого коні мають гарний розвиток холки та міцну спину. Характерними рисами роботоздатності коней французької рисистої породи є сила, витривалість та дистанційність: випробування проводять на дистанції 2600, 2800, 3000 м та більше. Однак, на відміну від американської стандартбредної, французька рисиста порода є доволі пізньоспілою: кращу жвавість її представники проявляють у віці 7-9 років, тоді як коні орловської рисистої - у 6-7, а призової - у 5-6 років [8].

Провідним господарством з розведення французької рисистої породи в Україні є племрепродуктор "Рода", розташований у с. Копилов Київської області та приватне сільськогосподарське підприємство "Комишанське", розташоване у с. Комиші Сумської області. Випробування коней відбувається на Київському іподромі.

МЕТА ДОСЛІДЖЕНЬ: проаналізувати робочі якості рисистих коней України в розрізі порід за результатами бігових сезонів 2022-2023 років, які відбувались під час повномасштабного вторгнення.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження проводились шляхом обробки відомостей випробувань коней на КП "Київський іподром" та філії "Одеський іподром" ДП "Конярство України". Біометричну обробку кількісних ознак здійснювали у програмному середовищі MS Excel [1].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Внаслідок повномасштабного вторгнення було внесено значні корективи в графік випробувань коней рисистих порід як на Одеському, так і на Київському іподромах. Біговий сезон на філії "Одеський іподром", який розпочався за графіком у січні 2022 року, був припинений наприкінці лютого та відновлений з 1 травня. Біговий сезон на КП "Київський іподром" було розпочато у другій половині червня. Причиною стали часті перебої в роботі електромережі, водопостачання та порушення логістичних зв'язків, що обумовило дефіцит кормів. Крім того, внаслідок воєнної агресії постраждали два найбільших приватних коневласника - ПР "Рода" та ПСП "Комишанське", що опинилися поблизу інтенсивних бойових дій. Філія "Лимарівський кінний завод № 61", яка розташована у Біловодському районі Луганської області, була окупована наприкінці лютого, як і провідні кінні заводи з розведення чистокровної верхової породи - Деркульський та Стрілецький; а також Новоолександрівський з розведення новоолександрівської ваговозної породи.

У 2023 році біговий сезон на Одеському іподромі почався за графіком, у січні, і тривав безперервно; сезон на Київському іподромі почався у квітні. Пояснюється це тим, що Київський іподром є комунальним підприємством та підпорядковується Київській міській Раді, на відміну від Одеського іподрому, який є філією ДП "Конярство України", отже, вартість конедня для коневласників, які є філіями ДП "Конярство України", становить лише витрати на комунальні послуги, без урахування вартості денників. Основне поголів'я коней, що випробуються на

Київському іподромі, належить приватним коневласникам (табл. 1), які вважають економічно доцільним утримувати їх у власних господарствах у період, коли не розігруються основні традиційні призи, оскільки вартість конедня включає, окрім комунальних послуг, оренду денників та підсобних приміщень.

В таблиці 1 наведено кількість коней рисистих порід, які випробувались на іподромах України у 2023 році в розрізі коневласників.

Таблиця 1. Кількість коней за породами, віком та статтю в розрізі господарств і власників у 2023 році

№ з/п	Коневласник, іподром	Всього, гол	2 роки		3 роки		4 роки		Ст. вік	
			жер	коб	жер	коб	жер	коб	жер	коб
Орловська рисиста порода										
1	Філія «Дібрівський к/з №62» (Київ)	10	2	2	2	1	1	1	1	-
2	Філія «Дібрівський к/з №62» (Одеса)	14	2	2	2	2	2	2	2	-
3	Філія «Запорізький к/з №86» (Одеса)	31	1	14	1	10	-	5	-	-
4	Філія «Лозівський к/з №124» (Одеса)	29	7	7	1	4	5	3	2	-
5	Філія «Одеський іподром» (нар. в Лимарівському к/з)	1	-	-	-	-	-	1	-	-
6	ПСП «Комишанське» (Київ)	13	5	5	-	-	-	1	2	-
7	ПП «Земля Переяславщини» (Київ)	2	1	-	-	1	-	-	-	-
8	СФГ «Україна»	1	-	-	-	1	-	-	-	-
9	ФГ «Оболонь-Агро»	1	-	-	1	-	-	-	-	-
10	Приватні власники (Київ)	14	2	-	3	-	2	1	5	1
11	Приватні власники (Одеса)	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Всього по іподромах		117	21	30	10	19	10	14	12	1
у т.ч. Київ		41	10	7	6	3	3	3	8	1
Одеса		76	11	23	4	16	7	11	4	-
Призова рисиста порода										
1	Філія «Дібрівський к/з №62» (Київ)	8	1	2	1	2	1	1	-	-
2	Філія «Дібрівський к/з №62» (Одеса)	5	-	2	-	2	1	-	-	-
3	ПР «Рода» (Київ)	18	2	7	4	4	-	1	-	-
4	Філія «Запорізький к/з №86» (Одеса)	10	2	2	-	2	1	3	-	-
5	Філія «Одеський іподром» (нар. в Лимарівському к/з)	2	-	-	-	-	1	1	-	-

6	Приватні власники (Київ)	26	7	2	5	3	4	-	5	
7	Приватні власники (Одеса)	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Всього по іподромах у т.ч. Київ		70	12	15	11	13	8	6	5	-
Одеса		52	10	11	10	9	5	2	5	-
		18	2	4	1	4	3	4	-	-
Французька рисиста порода										
1	ПР "Рода" (Київ)	17	4	6	1	3	-	2	1	-
2	ПСП "Комишанське" (Київ)	16	1	1	1	2	-	4	1	6
3	Приватні власники (Київ)	17	3	2	-	-	-	4	7	1
Всього по іподрому, Київ		50	8	9	2	5	-	10	9	7

Як свідчать дані таблиці 1, усього на іподромах України в сезоні 2023 року було випробувано 237 голів коней рисистих порід з них 94 гол (39,7%) на Одеському та 143 (60,3%) на Київському іподромах. Найбільшу кількість випробовуваного поголів'я - 49,4% становили коні орловської рисистої породи (35% в Києві, 65% в Одесі); коні призових порід та метиси - 30,3% (74,3% Київ, 25,7% Одеса); коні французької рисистої породи (21,1%) випробувались на Київському іподромі. Якщо порівняти питому вагу приватних власників у загальному поголів'ї коней рисистих порід, бачимо, що вони становлять 24,9%; кількість коней, що належить філіям ДП "Конярство України", становить 46,4%; інші 28,7% належать приватним підприємствам. Отже, в галузі рисистого конярства, як і спортивного, спостерігається поступове збільшення частки приватних коневласників у порівнянні з державними.

Результати проведених розрахунків та біометричної обробки показників жвавості коней рисистих порід на обох іподромах за останні три роки наведені у табл. 2.

Таблиця 2. Середня жвавість по іподромах України за період 2021-2023 рр (хв., с)

2021		2022		2023	
КП "Київський іподром"	Філія «Одеський іподром»	КП "Київський іподром"	Філія «Одеський іподром»	КП "Київський іподром"	Філія «Одеський іподром»
Орловська рисиста порода					
<i>Коні дворічного віку</i>					
2.30,4±0,71	2.37,0±0,31	2.29,2±0,46	2.31,9±0,56	2.23,5±0,43	2.30,0±0,64
<i>Коні трирічного віку</i>					
2.15,9±0,49	2.15,2±0,65	2.27,2±0,34	2.21,6±0,21	2.14,2±0,59	2.17,8±0,75
<i>Коні чотирирічного віку</i>					
2.07,9±0,85	2.16,6±0,93	2.10,3±0,81	2.11,0±0,72	2.08,3±0,25	2.12,5±0,44
<i>Коні старшого віку</i>					
2.10,9±0,78	-	2.10,2±0,26	2.12,4±0,98	2.06,7±0,75	2.06,6±0,22
Призова рисиста порода					
<i>Коні дворічного віку</i>					
2.20,7±0,99	2.37,9±0,97	2.16,8±0,72	2.23,5±0,98	2.21,2±0,65	2.20,8±0,74
<i>Коні трирічного віку</i>					
2.10,2±0,87	2.23,6±0,35	2.10,0±0,27	2.19,0±0,73	2.10,7±0,61	2.12,3±0,25
<i>Коні чотирирічного віку</i>					
2.07,8±0,49	2.08,8±0,78	2.03,7±0,41	2.11,7±0,39	2.04,6±0,26	2.08,3±0,24
<i>Коні старшого віку</i>					
2.07,2±0,69	-	2.04,5±0,11	-	2.10,1±0,27	-

Французька рисиста порода					
<i>Коні дворічного віку</i>					
2.22,5±1,03	-	2.24,3±0,98	-	2.18,6±0,82	-
<i>Коні трирічного віку</i>					
2.16,5±0,79	-	2.14,2±0,92	-	2.11,9±0,85	-
<i>Коні чотирирічного віку</i>					
2.06,9±0,73	-	2.12,1±0,89	-	2.08,4±0,57	-
<i>Коні старшого віку</i>					
2.05,3±0,31	-	2.07,1±0,49	-	2.07,2±0,27	-

Примітка: $P > 0,999$

Як свідчать дані таблиці 2, коні всіх порід, які випробувались на КП "Київський іподром", за показниками жвавості переважають коней, що випробувались на філії "Одеський іподром", в усіх вікових групах протягом останніх трьох років. Виняток становлять трирічки орловської рисистої породи: там перевага у жвавості серед коней, що випробувались на Одеському іподромі, становила, в середньому, 0,9 с. Серед дворічок орловської рисистої породи перевага належала молодняку Київського іподрому: в середньому, 5,0 с.; чотирирічок - 4,6 с.; старшого віку - 0,2 с. Аналогічні результати спостерігаються при порівнянні середніх показників жвавості серед коней призових порід: дворічний молодняк Київського іподрому переважає дворічок Одеського іподрому на 7,8 с.; трирічний - на 8,0 с.; чотирирічки - на 4,2 с.

Якщо розглядати окремо чинники, які чинять вплив на жвавість та якість виступів коней на іподромі (клімат, стан бігової доріжки та ін), то перевагу має, безперечно, Одеський іподром, саме тому він свого часу набув славу "фабрики рекордів". Вочевидь, причина полягає в іншому, а саме у зростанні частки приватних господарств та коневласників, які випробують коней на Київському іподромі. На даний час державні суб'єкти з розведення та вирощування коней знаходяться у занепаді, дотацій від держави не отримують, а собівартість вирощених коней значно вища, ніж ціна реалізації. Як наслідок, це впливає на умови годівлі, утримання та вирощування коней, умови праці конярів, нестачу досвідчених кадрів внаслідок низької оплати праці.

При порівнянні показників жвавості серед представників різних порід, бачимо, що коні орловської рисистої породи є найтихішими серед представників інших порід, що є логічним та відповідає основним параметрам цієї породи. Так, у дворічному віці різниця у середніх показниках жвавості між орловськими та призовими і французькими дворічками (по Києву) становить, відповідно, 8,1 та 5,9 с.; трирічками - 8,8 та 4,9 с. У чотирирічному віці серед коней орловської породи спостерігається перевага за середнім показником жвавості порівняно із кіньми французької породи на 0,3 с, але у старшому віці вони все ж таки поступаються представникам призових порід на 2,8 с.

Найкращі показники жвавості належать коням призових порід, які є метисами колишньої російської рисистої, французької, стандартбредної та франко-американськими помісями. У дворічному віці вони переважають молодняк французької рисистої породи на 2,2 с.; трирічному - на 3,9 с.; чотирирічному - 3,7 с. Низькі показники жвавості коней французької рисистої породи обумовлені, ймовірно, помітною відмінністю від прийнятої у Франції системи тренінгу та випробувань, а саме відсутністю призов, що розігруються рессю під сідлом (monte), які становлять невід'ємну частину тренінгу та випробувань у Франції. Також в Україні недостатньо культивується турбота про збереження однієї з головних якостей французького рисака – дистанційності (швидкісної витривалості). Більшість призов на іподромах України розігрується на дистанцію 1600 м, тоді як у Франції навіть кваліфікаційний заїзд для дворічок проводять на дистанцію 2000 м.

Коні як орловської, так і французької рисистих порід є достатньо пізньоспілими тваринами, тоді як у рисаків призових порід проявляється достатньо висока жвавісна скороспілість, тому вони мають більшу кількість перемог у відкритих призах.

Однак сезон 2023 року був ознаменований і несподіваними перемогами. Зокрема, на Одеському іподромі перемогу в призі Барса для кращих орловських рисаків чотирирічного віку здобув гнідий жеребець Жираф (Факел-Жалейка) Лозівського кінного заводу зі жвавістю 2 хв.09,7 с. Через два тижні по тому Жираф виграв приз Дербі, в якому приймали участь коні не тільки орловської, а й призових порід, показавши жвавість 2 хв.06,3 с. Після трьохтижневого відпочинку Жираф з наїзником А. Макаровим прийняли участь у розіграві призу Барса на Київському іподромі,

і знов одержали перемогу з такою ж жвавистю, і тим самим довели конкурентоспроможність коней державних коневласників та одеських наїзників.

Жи́раф - некрупний жеребець полегшеного типу (проміри 155-158-174-20), з продуктивною стійкою риссю (рис. 1). Жвависть його у дворічному віці становила 2 хв.18,2 с., трирічному – 2 хв.08,2 с. Жвавісна скороспілість обумовлена наявністю в родоводі Жи́рафа чистокровних верхових жеребців Фортуна́то (з батьківського боку родоводу) та Хоті́мська (з материнського боку).

Рис. 1. Гнідий жеребець Жи́раф (Факел-Жалейка) філії "Лозівський кінний завод № 124" ДП "Коня́рство України"

ВИСНОВКИ

1. Повномасштабне вторгнення у 2022 році обумовило зміну графіку випробувань коней рисистих порід на іподромах, а також окупацію чотирьох провідних кінних заводів в Луганській області, один з яких (філія "Лимарівський кінний завод №61") випробував рисистих коней на Одеському іподромі.

2. На даний час серед коней, які випробуються на іподромах України, кількість 46,4% належить філіям ДП "Коня́рство України", інші - приватним господарствам та коневласникам.

3. Коні всіх порід, які випробувались на КП "Київський іподром", за показниками жвавості переважають коней, що випробувались на філії "Одеський іподром", в усіх вікових групах протягом останніх трьох років.

4. Коні орловської рисистої породи мають найнижчі показники жвавості серед представників інших порід, що є логічним та відповідає основним параметрам цієї породи. Найкращі показники жвавості належать коням призових порід, які є метисами колишньої російської рисистої, французької, стандартбредної та франко-американськими помісями.

5. Низькі показники жвавості коней французької рисистої породи обумовлені, ймовірно, помітною відмінністю від прийнятої у Франції системи тренінгу та випробувань, а саме відсутністю призів, що розігруються риссю під сідлом, які становлять невід'ємну частину тренінгу та випробувань у Франції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановський Д. І., Брагінець О. М., Хохлов А. М. Біометрія в програмному середовищі MS Excel: навчальний посібник. Харків: СПД ФО Бровін О.В., 2017. 90 с.

2. Буренко А. В. Скороспілість орловських рисаків класу 2.05. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. Київ, 2017. Вип. 271. С. 60-71.

3. Гопка Б. М., Ткачук В. М. Жвавистість і скороспілість орловських рисаків. *Сучасний стан та перспективи розвитку аграрного сектору України: Зб. наукових праць*. Ніжин, 2018. № 10. С. 32–37.
4. Косенко С.Ю., Романенко О.В. Проблеми та перспективи орловської рисистої породи в Україні. *Аграрний вісник Причорномор'я*. Одеса, 2017. вип. 84. С. 38-43.
5. Ткачова І.В., Платонова Н.П., Фролова Г.О. Якість репродуктивного складу орловської рисистої породи України та його вплив на жвавистість потомства. *Тваринництво Степу України. Том 1, № 1. 2022. С.123-129*
6. Ткачова І.В., Ткаченко О.О., Марущак В.Д., Радченко М.В., Гавриленко М.Д., Лабунець А.С., Гніда О.О., Гнідий О.В., Ломакін В.Г., Присяжнюк І.Л., Дубовик В.І. Українська рисиста породна група коней. *Аграрна наука - виробництво*. Київ, «Аграрна наука», 2017. № 3 (81). С.21.
7. Ткачова І.В. Порівняльна характеристика коней рисистих порід, методів їх створення, селекції і систем випробувань. *Науково-технічний бюлетень інституту тваринництва УААН*. Харків, 2008. № 97. С.308.
8. Ткачова І.В., Ткаченко О.О. Ефективність схрещування російської рисистої породи української популяції з французькою рисистою. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Тваринництво"*. 2019. № 1-2 (36-37). С.95-101.
9. McCoy A.M., Beeson S.K., Rubin C.-J., Andersson L., Caputo P., Lykkjen S., Moore A., Piercy R.J., Mickelson J.R., McCue M.E. Identification and validation of genetic variants predictive of gait in standardbred horses. *Public Library of Science*. 2019. Vol. 15.

ANALYSIS OF THE WORKING QUALITIES OF TROTTING HORSES BASED ON THE RESULTS OF TESTS AT UKRAINIAN RACETRACKS DURING MARTIAL LAW

V. Cheban
Odesa State Agrarian University

The results of tests of trotting horses at the Kyiv Hippodrome and the Odesa Hippodrome branch of the State Enterprise "Horse Breeding of Ukraine" were studied. It was found that horses of all breeds tested at the Kyiv Hippodrome outperformed horses tested at the Odesa Hippodrome in all age groups over the past three years in terms of liveliness. The horses of the Oryol Trotting breed have the lowest liveliness scores among the representatives of other breeds, which is logical and corresponds to the main parameters of this breed. The best liveliness scores belong to the horses of the prize breeds, which are mixtures of the former Russian Trotter, French, Standardbred and French-American mixtures.

Keywords: *Oryol trotting breed, French trotting breed, racetrack, trials, liveliness, performance.*